

Een politiereglement in Beringen, 11 maart 1727

Rombout Nijssen

Een historisch politiereglement, waarin in de regel heel concrete maatregelen beschreven worden die een antwoord moesten bieden op bepaalde problemen, is om twee redenen een interessante bron. In de eerste plaats omdat het aangeeft hoe de gezaghebbers destijds dachten met die problemen af te rekenen, maar evenzeer omdat het aangeeft wat door die gezaghebbers als problematisch werd ervaren.

In de achttiende eeuw, toen onze steden bestonden uit tegen elkaar aangebouwde lemen huizen, al dan niet met een stenen voorgevel, was brand het grootste gevaar dat hen bedreigde. In de meeste huizen werd het eten nog op een open haardvuur bereid, en diezelfde haard was in de winter in de meeste huizen ook de enige bron van verwarming. Brood werd gebakken in een deels in hout en leem opgetrokken broodoven. In de dorpen stonden die ovens op enige afstand van de woonhuizen en van de stallen, maar in de stad, binnen de wallen, was er in veel gevallen niet genoeg plaats om die ovens ver van de woningen op te stellen. Niet alleen de woningen waren een gemakkelijke prooi voor de vlammen. Binnen de wallen van de steden in onze provincie lagen nog verschillende boerderijen, met ieder een hooizolder en een graanschuur waarin het stro opgeslagen werd. In Beringen was dat niet anders. Het is daarom niet verwonderlijk dat deze problematiek in een politiereglement aan de orde gesteld werd. Minder voor de hand liggend is het om vast te stellen dat men er in Beringen in de eerste helft van de achttiende eeuw van overtuigd was dat het met het vandalisme in de stad de spuigaten uitliep, en dat daar tegen opgetreden moest worden. Een derde probleem waar volgens de stadsbestuurders paal en perk aan gesteld moest worden was de diefstal van hout en van veldvruchten uit de groentetuinen van de Beringenaars.

In het voorjaar van 1727 vond de stadsmagistraat van Beringen dat het tijd was om de inwoners te herinneren aan de maatregelen die in de stad golden om het brandgevaar zo klein mogelijk te houden en om het vandalisme aan te pakken. Op 11 maart formuleerde de magistraat een aantal verbodsbepalingen, die door de secretaris in het verslagregister van de beraadslagingen van de magistraat werden ingeschreven, en vervolgens op 16 maart aan de bevolking werden bekendgemaakt en op papier werden aangeplakt.

De magistraat verbood de inwoners nog met andere dan gesloten lantaarns of met een brandende pijp in hun schuren *ende andere periculeuse plaetsen* te komen. Om dezelfde reden werd het verboden 's nachts nog brood te bakken of brandewijn te stoken zonder voorafgaande toelating van de stadsmagistraat. Overtreders mochten rekenen op een *administratieve* boete van drie gouden guldens, waarvan één voor de gerechtsofficier, één voor de stadskas en één voor de *aenbrenger*: de persoon die de magistraat of de gerechtsofficier op een overtreding zou wijzen. Wie een tweede keer werd betrapt kreeg een dubbele boete, en vanaf de derde keer zou er gerechtelijk tegen hem opgetreden worden om hem tot een nog zwaardere boete of een andere straf te laten veroordelen. Om paal en perk te stellen aan het vandalisme waarmee de stad blijkbaar te maken kreeg, werden dezelfde boetes in het vooruitzicht gesteld aan iedereen die *eenigen hinder oft letsel* zou doen *aen stadspoorten, kerke, vesten, lindenboom oft andere stadswercken*, en aan wie nog hout zou kappen op de stadswallen.

Bovendien werd, aangezien *diversche nachtswerwers, moetwilligers ende quaetdoenders nu over eenigen tijdt diversche insolentien hebben bedreven ende noch staen te bedrijven*, een oude ordonnantie van de stadsmagistraat uit 1607 in herinnering gebracht. Deze ordonnantie werd overigens in Beringen jaarlijks op het jaargeding voorgelezen. Zij hield in dat wanneer er in Beringen *insolentien ende moetwille* - vandalisme of nachtbrakerij zouden wij vandaag zeggen - bedreven werden, dat de schout en de drossaard dan de stadsmagistraat daarover zouden inlichten, en vervolgens - nadat de magistraat daarvoor het licht op groen gezet had - in het openbaar aan het perron zouden doen afroepen dat de daders zich voor zonsondergang moesten aanmelden, om opgesloten te worden en *te blijven in 's heeren vroente soo lange hem alsdan sal worden geordonneert ende hun misdaet sal requireren*. Daders die zich niet binnen de drie dagen aanmeldten, stelden zich bloot aan vervolging door de gerechtsofficieren, die hen dan mochten gevangen zetten en houden zonder dat zij noodzakelijk voor het gerecht een vordering moesten instellen. Vervolgens was het aan de magistraat om de boete te bepalen die de gevangene - zowel hij die zichzelf aangegeven had, als hij die door de gerechtsofficieren opgespoord was - moest betalen. Naast deze boete moest de dader ook nog eens drie goudgulden *nachthuere* - logementsgeld - betalen voor de kosten van zijn opsluiting en de vergoeding voor de bode die de openbare aankondiging gedaan had. De boete werd verdeeld tussen de gerechtsofficieren - de schout en de drossaard die twee derden van de boete kregen - en de stadskas die het resterende derdedeel kreeg. Die regeling uit 1607 werd in 1727 op gezag van de stadsmagistraat en de drossaard uitgebreid naar *alle de gene die der goeden lieden haudt, timmer oft andersints haelen oft verbranden, of die in hoven gaen stelen*.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Stadsarchief van Beringen*, nr. 6, folio 3r-4r

Ordonnantie raekende de gene die sonder lanterne met lampen ende toebaxspijpen in stal ende schuer loopen, item waer bij verboden wordt snachs te backen ende brandewijn te stoken, item tegens die nachtswerwers, moetwilligers, hofdieven ende dergelijken.

Wij borgemeesters ende raedt deser stadt Beringen met toestemminge van den heer officier, alsoo hen dickwils claghtelijk is aengebracht datter vele onderdaenen deser stadt niet tegenstaende vele vermaeningen aen hen gedaen, hen niet en ontsien met lampen ende toebaxspijpen in schuer, stal ende andere periculeuse plaetsen te gaen sonder lanterne, soo ist dat wij bij desen aen eeniegelyken verbieden int voortaan niet meer te gaen met lampen sonder lanterne, licht oft pijpen in alsulke plaetsen op amende van drij gaut guldens voor den eersten keer te appliceren, eenderdendeel aen den heer officier; het ander aen den aenbrenger ende het derdendeel aen de stadt, ende sullen de meesters responsabel sijn voor henne domestiquen, hun regres salvo tegens sie selve, den tweeden keer dobbel ende den derden keer op pene van arbitrairlyck gestraft te worden.

Item wordt onder dusdaenige amende, te appliceren als voor, ende voor den eersten, tweeden ende derden keer als voorsijdt, verboden snachs te backen ende brandewijn te stoken ten sij met vorige permissie van den raedt.

Wordt insgelijk op amende als voor verboden eenigen hinder oft letsel te doen aen stadspoorten, kerke, vesten, lindenboom oft andere stadswercken ende haut in de vesten te cappen.

Ende alsoo diversche nachtswerwers, moetwilligers ende quaetdoenders nu over eenigen tijdt diversche insolentien hebben bedreven ende noch staen te bedrijven, waer mede sij den gemeijnen nachtrust met ongeschickthijt, moetwille ende onmanierlijkhijt comen te beletten, soo ist dat wij sijn renoverende alsulcke ordonnantie gemaekt bij borgemeesters ende raedt met consent der officieren de dato den 27 januarij 1607 ende lestmael op jaergedingh 1727 voorgelesen, ende luydt onder andere aldus, signanter der insolentien die geen lijfstraffe en meriteren.

1. Soo wanneer sulke insolentien ende moetwille geschiet bij nachte op der straeten oft in eenige ander plaetsen, d'officieren met consent ende voorwete van borgemeesteren ende raedt naer dat sulx hen genochaem sal sijn gebleken, sullen den delinquant ende bedrijver van dien aen den peroene alhier met openbaeren roepe mogen doen gebieden om met dagh ende met sonnen naer die publicatie ende sommatie hem te stellen ende

begeven in 's heeren vroente alhier, om daer inne te blijven soo lange hem alsdan sal worden geordonneert ende hun misdaet sal requireren.

2. Ende soo wie sulke misdoenders ende moetwilligers die hen misbruijkt hebben als voorschreven is, hun binnen den gelimiteerden termijn niet en stellen in vroente oft ten hooghsten binnen drij daegen naer datum dat sij alsoo met openbaeren roepe daer toe sullen versoght sijn geweest, sullen die officieren die selvige mogen gevanckelijk aentasten ende in den gevanknisse stellen sonder te moveren eenigh proces, inquest oft andere rechtsvoorderingen, mits daertoe gebruikende tgene voorschreven is.

3. Ende wie alsoo in den gevanknisse hem geeft oft gestelt wordt ende van tgene boven verhaelt is van moetwillige feijten, alsoo gecondamneert wordt, sal betaelen voor eenen nachthuere drij gautguldens of soo vele ende luttele als men uijtwijsens den feijte bij borgemeesters ende raedt daer boven sal bevinden misbruijckt te sijn metten rechten der boeden ende andersints te appliceren twee delen den officieren ende een deel der stadt.

Item sullen op dusdaenige manieren oock getracteert ende gehandelt worden alle de gene die der goeden lieden haudt, timmer oft andersints haelen oft verbranden, item die in hoven gaen stelen. Aldus gedaen ter vergaederinge van den magistraet op heden den 11 martij 1727, ende is mej geordonneert hier uijt copij te maken ende ad valvas affigeren tot kennisse van eeniedere ende is geaffigeert de copij deser op den 16 meert vant voorsschreven jaer.

V. Wouters secretaris.

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaan 4
3500 Hasselt